

A meggyónás pszichológiai értéke.¹

Gyónás alatt nem dogmákba burkolt penitenciát, nem szentséggé intézményesedett tant vagy egyházi szertartást értek, a kulcsok tradíciója, a kötés és oldás teológiájának kérdésén kívül esik érdekkörünkön, hanem azt a közöséges emberi aktust, melyben az ember egyénileg vagy kollektíve egy nagy egyéni vagy világfájdalmat, bünt, bánatot vall be titkon vagy nyilvánosan, de spontán megnyilatkozásban. Ez a spontán bevallás tehát belső székségletből ered és nem formulákon, előírásokon alapszik. Nincs időhöz, térhez vagy különös kiváltságos személyeknek a jelenlétéhez kötve. Jön mint az ár felhőszakadás után, hogy szétszaggasson minden gátat, mely útjában áll. Tör, zúz, vágat szeszélyesen, mint a felszabadult hullám vagy mint a hegyről a völgybe rohanó vad iramu patak, míg nem a felajzott lélek összeroppan vagy kibékülést nyer a megbocsátó Isten vagy megértő ember-szeretet tenger-ölében. Ez a gyónás, ez a vallomás történeti tény és mély, mint maga az értelmes lét. Lélektanilag ez a legmélyebb alaphullám, mely végigvonul a küzdő, legyőzött és aspiráló ember életén. „... a csaták, harcok, politikai változások csak a felület fodrai és karikái, alattuk törhetetlenül emelkedik és száll e nagy ... pszichológiai áram.” Az elveszett paradicsomról szóló ének elégiája, a könnyek, melyeken keresztül a boldog aranykort sóvárgja vissza a megtévedt emberiség, nem egyéb, mint egy világ-bánat bevallása az elveszett ártatlanságról. Elveszett, egy soha visszamenetérő pillanatban kisiklott az ember kezéből, a pótolhatatlan veszteség végtelenül fáj és a fájdalom gyónásra kényszerít. A zsidó nép története alapjában véve egy nagy gyónás. Az Isten-keresés örök szép éposza. A lázas keresésben sokszor sérti meg a nép Istenét, aki után csaknem eleped a nagy vágyódásban. S aztán vall, felzokog az örök refrain: „Vétkeztem ellened Uram s az Ég ellen...”

¹ Rövid lélektani kifejtése egy sokat hangoztatott tételnek, mely szerint a lelkész szíve és ajtaja tárva-nyitva kell, hogy álljon hivei előtt.

E gyönyörű vonásokban kiemelkedő nagy érzelmek kifejezése mellett ott találjuk a gyónást, mint pszichológiai tényt az egyes emberek életében is. Hogy a legszélsőségesebb példákat említsük: gyónt Gothama (a megvilágosodott), Augustinus (a megtért), Ady (az örök harcos) és a messiástváró amerikai utszéli prédikátor. A lelki áram mindeniknél ugyanaz, egy nagy vallomástétel az életről, az Isten drága pénzéről, melyet eltékozolt vagy amelynek tiszta értékét egy ujjászülő pillanatban felfedezte az ember, csak az okok és módzatok, a falcsapó hullámfodrok különbözők. Konfessziók végtelen sorozatban, önéletrajzok és más efajta írások mind megannyi bizonyágtételek. A multunkat felidézünk, epizódjainak örülünk, sokat belőlük megkönnyezünk, megbánunk s ha valakinek mindezt őszintén bevallhatjuk, megkönnyebbülünk. Ugy vagyunk teremtve és olyan az életünk, hogy szüntelen telítve a lelkünk kikívánczoló bánattal és sirással. És újra születünk, ha ezt a csordultig telt kelyhet kiönt-hetjük s kitisztítva valakinek felmutathatjuk.

Ezt a mélységes pszichológiai tényt ismerte fel a Katholikus Egyház s igyekezett a maga érdekében hathatósan kihasználni. A módszer helytelen alkalmazására később röviden kitérek. Jelenleg az átfogó nagy koncepciót szeretném az intrikált, tekervényes burkolatból kifejteni s a lehető legegyszerűbb módon megmagyarázni. Röviden: a Katholikus Egyház felismerte *a tett, a szenvedés, a bűn és bűnhődés közti arányos kiegyenlítődést. És kettőjük közé felállította a nagy kitörést, a nagy megkönnyebbülést: a gyónást.* „Annyi a gyónás, mondja egy író, mintha kivonnók a lélekből a mérget.“

Hitujtó elődeink az intézmény formaiságát, a módszer helytelen alkalmazását támadták, — és nem alaptalanul — a dolog mélyére azonban nem hatoltak. Tévedésük, ha jól átgondoljuk a helyzetet téves emberismeretükön alapult. Az ember lelkéről csupán teológice volt némi fogalmuk. Ugy vélték a lélek nem egyéb, mint egy „tabula rasa“, melyre a lét kiinduló pontjától fehér Isten-kéz rajzolja a jövőt. Vagy egy égis erő hárfá, melyen angyalok vagy démonok játszanak életmelódiákat. Így születik, gondolták, a jó vagy a rossz ember, a tiszta, töretlen vagy becstelen lélek. Később a XVIII. század racionalizmusának a hatása alatt, stoicizmusra hajló puritánságuk és teológiai világfelfogásuk következtében csak az *észszerűséget* hagyták meg bennünk. Az emócionális létől, az érzés-világ kom-

plexumaitól teljesen megfosztottak. Így lett belőlünk „pengő cimbalom.“ Egy vezértónus minden mellék zöngés nélkül. De jöttek a biológusok drámai felfedezései s különösen a XIX. század végén az u. n. új pszichológiai mozgalom s halomra döntötték e furcsa kártyavárat, melyet a félreismert lélekről alkottak a teológusok. A lélek, ugymond, nem egy fehér tábla, melyet Isten misztikus megfoghatatlan uton tölt ki a jóra vagy rosszra való hajlandósággal, hanem *a faj fejlődésével kibontakozó és lépésről-lépésre nemesülő istenibb része az embernek*, bár számos gyökérszála a primitív, nyersebb élet megnyilvánulások ősz talajából táplálkozik.

Ez a primitív rész azonban legfőbb fészke az érzésvilágunknak, az indulatok és vad ösztönök mellett, a szeretetnek, lelkesedéseknek, aspirációknak, leveretésnek, suhanó boldogságnak, örömeink és bánatnak, egyszóval mindennek, amiről tudomást szerezünk az egyén és a világ között fennálló konfliktuson és harmónián keresztül. Képletesen kifejezve, a lélek hasonlatos egy tengerben úszó fehér jéghegyhez, melynek csak egyharmada úszik a víz felszíne felett, kétharmadát a titkos mélységek borítják. Csupán egyharmada érintkezik a felszínen végbemenő változásokkal, kivételt képeznek a viharos, kataklizmikus pillanatok, eső, hó, hullám, napsugár csak ezt a részt tépi, szaggasztja, málasztja, kétharmadát féltőn rezelváltják a mély, ősz vizek. Nem olyan egyszerű valami tehát a lélek, egy fehér tábla az élet kibomlásának kezdetén, vagy egy szimpla vezértónus minden mellékzöngés nélkül, hanem egy hatalmas komplexum, melynek mélységét és magasságát, bonyodalmas sokféleségét emberfia precízül még nem határozta meg.

Szörnyű tévedés és felszínes eljárás volt elődeinktől, hogy ezt a felszín felett úszó, a kultúrával érintkező egyharmad részt, a racionális oldalt vették tekintetbe csupán. A kétharmadát az emócionális világunkat teljesen elhanyagolták. Itt utalást tehetünk a platóni világszemlélet emlőin felnőtt u. n. német ideálistmusnak a teológiai felfogást minden ízében átható befolyására, mely mindent felülről, az abszolútból, lefelé származtat, (lásd. Pláton „égi ideájit“ vagy Hegel „abszolútját“!), szemben az aristótelesi hagyományokon felépült u. n. experimentális filozófiával, amely az angol-szász gondolkozásnak lett tipikusan vallott világnézete és amely a tudományos világszemlélettel karöltve, de különösképen a fejlődés tanát a filozófiai rendszer sarkpontjává téve, mindent alulról épít fölfelé. Szerény véle-

ményünk szerint s mert a filozófiai és lélektani felfogásunkhoz is közelebb álló, a lélek vázlatos és egyszerű meghatározásánál az utóbbi módszert követtük. Elgondolásunk szerint az Isten és az ember közötti viszony méltóságát helyesebben juttatja kifejezésre az a tény, ha az ember lelkénél fogva, mely az istenibb rész benne, fokozatosan közeledik a tökéletes képmásához, tehát alulról fölfelé gyarapszik, „Legyetek tökéletesek, stb.“ mintha felülről lefelé degradálódik. Egyoldalúságukat még elfogultságukkal is tetézték. A tudományos világ vívmányaival szemben struccpolitikát folytattak. Nem vettek tudomást a körülöttük forrongó, lázadozó életről. Kényelmesekek és csodavárók voltak. Hívón hitték, hogy az idő az ő malmukra hajtja a vizet. Kényelmükért és csodavárásukért sokban mi fizetjük az uzsora kamatot. De remélem tanultunk tőlük. A mi lelkünket át kell, hogy hassa az örök kutatás tudomány szomja, „a mindeneket megpróbálatok“ eszméje. Ugy rendezzük be az életünk, hogy tanulhassunk mindenkitől, még a katolikusoktól is! A lélek lényegét feltáró fenti rövid kitérésnek ez a bevallott célja. Rámutatni a külsőségeket vizsgáló, szűk látókörben mozgó, elfogult protestáns felfogásra, szemben a helyesebb katolikus állásponttal, amely önmagában véve nem tudományos, sok szempontból anakronisztikus, mégis közelebb álló az igazsághoz. Mert tudomást vesz, sőt a fősulyt az ember érzésvilágába helyezi amikor lázas beteg *ez a világ*, alkalmat nyújt a meggyógyulásra. Itt domborodik ki a gyónás lélektani értéke.

De mi a haszna a fentvázolt dolgoknak ránk unitáriusokra nézve? Talán csak nem akarjuk intézményesíteni a gyóntató-széket? Távrolról sem ez a célunk. Arról, mint minden tisztán látó unitáriusnak, a teljes tárgyilagosság és a teljes tisztelet hangján szólva, nekünk is meg van a magunk véleménye. Rövid összefoglalóját a dolgozat elején be is ígértük. Tervünktől, azonban a hely szűke miatt elállunk. Minket a gyónás, mint nagy emberi, lélektani aktus érdekel. Továbbmenve mint a pastorális teológia egyik alapvető kérdése foglalkoztat. Különösen most, amidőn hitfelfrissítő mozgalmaink küszöbén állunk.

Egyik-másik egyházközségünkben talán még gyakorlatban van az u. n. eklézsia-követés. Ez nem egyéb, mint szolgálai utáinzata az első keresztény századokban annyira divatos nyilvános vezeklésnek. Ha az emlékezetem nem csal, ép a Ker. Magvető hasábjain jelent meg egy dolgozat, a hivek fegyelmezésével kapcsolatosan, amelyben szó esett az eklézsia-követés általánosítása mellett. Ez

egy avult intézmény, amellyel azonnal le kellene számolnunk, mint rossz szokásaink között a torozással. Mert többet árt, mint használ. Nem egyéb, mint pellengérré állítása egy megtévedt leánynak (miért nem a férfinak is?), egy „eső után köpenyeg“ eljárás, nagyképü játék, ahol esetleg életre megy a játszma. A térdre kényszerítés egy örök bélyeg a vezeklőre és családjára, az egyén pucér kiszolgáltatása a pletykaéhes közfelfogásnak és megítélésnek. És hiába van meg a javító szándék. Ha a vezeklő lelke elég finom arra, hogy felfogja szörnyű helyzetét egy egész életre szájában marad a porba-sujtó megalázás keserű ize. Ellenkező esetben pedig hasztalan vergődünk, úgy sem lesz belőle prédikációs halott.

Egy más módot kell kitalálnunk, akár fegyelmezni, akár javítani akarunk. Ez a szívet-szívhez kapcsoló aranyhid kiépítésében áll. Ezen a hidon majd gyónni jár a hívő a lelkészéhez. Nem külső kényszerből, hanem belső indításból. És elmegy a hívő, ha rendületlenül bizik lelkésze *titoktartásában*. Itt álljunk meg egy pillanatra! Ha rajtam állana, lelkészeinket esküvel kötelezném a titoktartásra, ennek megszegését esetenként fegyelmissel sujtánám. Így felfedném a lezárt kapukat az élet gyötrődő Raskolnyikovjai előtt, hogy megszagattott ruhával, véresre mart szívvel jöjjenek és öntsék ki gyilkoló rákfenéjük gennyes, rohasztó mérget: *titkukat*. Azt a titkot, amit nem vallhatnak meg senki másnak, csak nekem, mert én hallgatom mélyen, mint a sir. Mert én érzem, hogy ez hármunk ügye; *az Istené, az övé és az enyém*.

Hallgatók és *megértem*. Mert végzetes tévedés azt hinni, hogy egy magas erkölcsi emelvényre feltolva, fellengős, sarokbaszorító dikciókkal meggyőzhetek, vagy épen megjavíthatok valakit. A regenerálódás amugy is belső erők munkája. Én legfennebb csak a talajt készíthetem elő s később irányt szabhatok a megújítható lelki folyamatnak. Ennek pedig egyetlen és kizárólagos fundamentumát a megértésben találom. A beteg megtévedt lélek nem megaláztatást, megbélyegzést vár, — hogy mennyire eredménytelen az e tényezőkön felépített munka, nyilván mutatja a büntető törvény gyakorlati alkalmazásának siralmas statisztikája — hanem megértést és megbocsátást óhajt. És százszázalékos bizonyossággal állíthatjuk, hogy amíg ezt nem leli meg, addig vajmi keveset veszi igénybe a papi ház ajtajának a kilincsét. És ki tudná érte vádolni? Szükségesebb tehát a könnyek lélektanát megismernünk, mint a

érdrekényszerítés trükkjeit elsajátítanunk. Tanuljuk meg értékelni a könnyeket még akkor is, ha azok nem hajtanak malomköveket, hanem egy összeroppant vagy hiteveszett lélek boldogság keresésének kataklizmáiból törnek is elő, mert bennük feloldódik valami bánat s általuk megenyhül a szív. Egy tisztulásnak, lelki katarzisznek a hirnökei ők. Nem őszi eső, hanem tavaszi harmat s általuk új élet pezsdül a megtört emberben.

A könnyekben feloldódott lélek a legjobb bázis a jellem felépítéshez. A könnyek, ha igaziak, a lélek mélyéből törnek elő. Ezek a kibuggyanó gyöngyszemek a belső világ erőit hajtják szolgálatunkba. A külső törvényekre támaszkodó emberek magas lóhátról szokták nézni ezeket az erőket. Pedig ezek az erők tartják a lelki világot, aminthogy minden, ami van belülről tartatik össze és nem kívülről. Ide kell leszállnom a megértés eszközeivel s innen kell kifelé megépítenem az egész jellemet. Ha egyszer ide leszállhattam, tehát a szimptomák alatt megtaláltam a betegség igazi okát, a gyógyítással kapcsolatosan már bonckésemet is használhatom. Vághatok, sérthetek, mert a beteg belátja, hogy gyógyítani akarok.

Általában elfogadott tény, hogy a mi vallásos életünkben hiányzik a meghitt melegség. Tul racionálisak vagyunk, számüztünk minden misztikumot, mondják sokan. Elhanyagoltuk a Bibliát, vagy messze távolodtunk tőle. Ez a könyv kiesett életünk centrumából, állítják még többen. S a biblia-körök megszervezését sürgetik. Sokszor érzem a hiányát s szomjasan vágyom a misztikum után, de ez nálam csak múltó érték, egy hangulatos pillanat. Szeretem a Bibliát s habár a leghaladóbb szellemű unitárizmust vallom, az élet egyedüli zsinórmértékének tartom, különösen Jézus tanításait. Még sem a Biblia elhanyagolásában látom a melegség hiányának az okát. Sőt a Biblia tulhajtott kultuszát egyenesen károsnak tartom, különösen, ha falusi eklézsiánkra gondolok s arra a tényre, hogy a Szilágységben javarészt a ref. biblia-körök szolgáltak melegágyul a baptista-szekták felvirágzásának. Én egészen más helyen vélem és keresem a minden bajok okát. *A szívet-szívhez kapcsoló emberi viszony abszolút hiányában.* Kétségbeejtően laza a kapcsolat a lelkész és a gyülekezet között. Ideje, hogy a hidveresen töprengjünk. A gyónás bevezetése — próbáljuk meg elvonatkoztatni ezt a szót katolikus színezetétől — egyik leghathatósabb eszköze sikerre számító munkánknak. A sok megoldás között ezen sem árt gondolkoznunk.

Simén Dániel.

„Erdélyi csillagok.“

Bírálati hozzászólás Balázs F. „Dávid Ferenc“ c. cikkéhez.

Az Erdélyi Szépmíves Céh kiadásában egy könyv látott nem régiben napvilágot „Erdélyi csillagok“ címen. A könyvben egy néhány erdélyi nagyság szépen megrajzolt képét adják az írók az Erdélyi Helikon íróinak tíz éves találkozója alkalmából. Egészen természetesnek tetszik az elfogulatlan szemlélő előtt, hogy Erdély nagyjai, csillagjai közt ott találja Dávid Ferencnek, az unitárizmus s általában a szabadelvű vallásos gondolkozás apostolként tisztelt alakjának az arcképét is. Ami azonban kiábrándítóan hat egy unitárius olvasóra nézve e képpel kapcsolatban az, hogy a nagyoknak kijáró elismerő sorok többet ártnak Dávid Ferenc nagyságának, mint a mennyit használnak. Ha valaki e cikk alapján akarja megismerni Dávid Ferenc élete és munkássága jelentőségét és értékét, ha e cikk alapján akar képet alkotni magának a nagy apostolról: az a kép nagyon szegényes lesz. Az olvasó megtudja a cikkből, hogy Dávid Ferenc logikája logikátlan; a vallás-szabadság törvénybeiktatása érdekében kifejtett munkája csupán a „maga számára“ való türelem kieszközlése eredménye; Dávid Ferenc jelentősége semmi más, mint az, hogy a „megérzés“ „az alacsonyabb rendű gondolkozás, képzeletkapcsolás“ (sic) embere volt; s hogy szerette az ifjúságot, mert „a kolozsvári főtanoda virágzási kora“ arra az időre esik, amelyben Dávid Ferenc maga vezette az iskolát; s hogy szerette az embereket.

Dávid Ferenc, egyházunk apostola, szabadelvű vallásos gondolkozás és hit martirja, „Erdély csillaga“ ez a cikk nem méltó tehozzád s még kevésbé méltó arra, hogy az erdélyi irodalom kiváló pártolói, a Szépmíves Céh tagjai e cikken keresztül ismerjenek meg téged!

Nem céloim Dávid Ferenc nagyságáról s élete jelentőségéről cikket írni, hiszen azok, akikhez egyházunk eme lapján keresztül eljutnak e sorok, jobban ismerik Dávid Ferenc fontosságát, semhogy